

«Золото добувають із землі, а знання — із книг»

Спадщина Михайла Коцюбинського – наш національний скарб

Глибоким зором і пером тонким
Він слугував народові своєму,
Боліючи душою разом з ним.

М. Рильський

У ряду велетів духу, що винесли сонячне українське слово на світові вершини, стоїть й ім'я Михайла Коцюбинського. Воно яскравою зорею сяє в художній культурі

З благословення Панаса Мирного увійшов Коцюбинський у літературу, а невдовзі Іван Франко уже вважав його найкращим новелістом «останнього десятиліття XIX століття».

Творчість Михайла Коцюбинського, що звернена в майбутнє, пробуджує в людях дорогоцінні почуття патріотизму і добра. Казку «Хо» читають дітям, школярі вивчають твори «Тіні забутих предків», «Fata morgana», а нові покоління знаходитимуть у творіннях майстра те, чого сьогоднішні ще не бачать, адже така вже вічно жива сила справжньої класики.

Творчу спадщину великого сонцептолога, неоромантика української літератури, справедливо називають синтезом усього найкращого, що створено українськими письменниками того часу. Золотий сплав змісту і форми, поєднання високої майстерності з високою ідейністю, реалістичною, гідні подиву за тонкістю та красою соціально-психологічні повісті й новели Коцюбинського – найвище досягнення української прози.

У творах Коцюбинського на повну силу розкрилися багатоші можливості української мови – її велика потенційна сила і невичерпна ємність, невигубна живучість, гнучкість, барвистість і музикальність.

Знався на музичному і театральному мистецтві, студіював психологію, етнографію та етнологію, цікавився політекономією, історією, медициною, журналістикою. В його домашній бібліотеці – підручники, словники, періодичні видання. Всі надбані знання переливались у літературні творіння. Сонце, людина, природа – три кити творчості Михайла Коцюбинського, наснаженої сонячним оптимізмом, вірою у високе призначення людини на Землі.

М. М. Коцюбинський написав небагато творів, але скільки в цьому «небагато» вартісного, геніального. Жодний створений ним рядок не пішов «до кошта» – він справжній гігант у нашім письменстві, явище видатне і неповторне.

Можна сміливо сказати, що серед українських прозаїків немає рівних Коцюбинському, його майстерність – взірець краси і сили нашого художнього слова.

Всі визначні майстри української літератури ХХ століття більшою чи меншою мірою вважають себе учнями Коцюбинського. Його благотворний вплив помітний на творчості Андрія Головка, Юрія Яновського, Петра Панча, Івана Ле, Михайла Стельмаха, Олеся Гончара та інших письменників.

Творчість М. Коцюбинського, його славне ім'я оточені в нашій країні всенародною любов'ю і шаною.

Твори Коцюбинського видруковані мільйонними тиражами, мовами багатьох країн, вони взяті на духовне озброєння нашого народу в його боротьбі за високі загальнолюдські ідеали. У своїх віршах Павло Тичина, Максим Рильський, Володимир Сосюра, Андрій Малишко змальовували видатну постать Коцюбинського.

Симфонія слів та кольорів М. Коцюбинського : до 150-ти річчя від дня народження : методико-бібліографічний матеріал / уклад. Л. С. Горай, І. М. Палаташ. – Ужгород, 2014. – С. 3-5.

3mict

1. Спадщина М. Коцюбинського – наш національний скарб.....С. 1.
 2. Попович К. М. Коцюбинський у контексті молдавського ареала.....С. 2.
 3. Семенчук І. Р. Зачарований красою.....С. 3.
 4. «Для загального добра».....С. 4.
 5. Робота у Філоксерній комісії.....С. 5-6.
 6. Волковинська Н. Образ танцю у творчості М. Коцюбинського.....С. 7.
 7. Ковпік С. Бессараївський національний культурний кодекс у творах українського письменника М. Коцюбинського.....С. 8

М. М. Коцюбинський у контексті молдавського ареалу

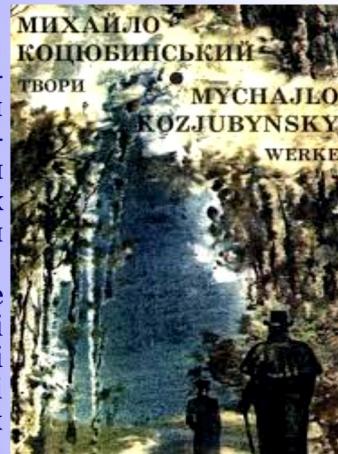
На бурімих шляхах історії молдавани часто сходилися з різними народами й племенами, спілкувалися з ними, переживали однакові знегоди та разом їх долали і верстали свій шлях у майбутнє. В цьому розмаїтті історичних подій їхні дороги сходилися насамперед з найближчими сусідами, серед яких одне з головних місць посідали українці. Примітної уваги в літописі відносин надається духовності.

Спільна історична доля наших народів обумовила взаємне перебування в Україні і Молдові багатьох державних, військових і культурних діячів, митців, письменників. Наземо такі яскраві постаті, як Петро Могила, Олександр Петречейку-Хащдеу, які навчалися, жили або працювали у Львові, Харкові, Києві та інших містах і там залишили глибокі карби у спільній духовній спадщині, або ж наземо українських письменників І. П. Котляревського, І. С. Нечуя-Левицького і М. М. Коцюбинського, – за час свого перебування на молдавській землі вони вписали золоті сторінки до історії красного письменства обох народів.

У цьому контексті особливе місце посідає М. М. Коцюбинський, який перебував у Бессарабії з 1892 по 1895 рр. і залишив після себе цикл яскравих і талановитих творів, пов'язаних з реаліями та подіями на просторах краю.

М. М. Коцюбинський був обізнаний з історією, етнографією і фольклором молдаван, якоюсь мірою володів їхньою мовою. Він з незвичайною проникливістю, знанням дійсності, по-рідному із любов'ю змальовує молдавський ареал і його психологічний вир. А це, передусім, зумовлено тим, що самі деталі колориту й ті засоби, якими письменник скористався, не виходять за межі природного ансамблю, який він відтворює. Тут кожна складова – чи молдавське слово, чи якась дрібниця, що нараз заіскриться на загальному тлі, – взаємообумовлює, рухає та висвітлює весь водограй подій і галерею персонажів.

Колоритно і пластично змальована сцена молдавського «жоку». Тут кожен рух чи нюанс класично змальовують і передають не тільки зовнішню хореографічну мозаїку, віддзеркалюють внутрішній світ молдаванина, стан його душі в хвилини святкового лету. Ця сuto молдавська картина святковості, ніби апогей духовної екзальтації, національна сутність якої набуває сили через численні картини, що знаходять яскраві спалахи в окремих молдавських словах, – вони оксамитами мерехтять на всьому художньому просторі оповідання.

Попович К. М. М. Коцюбинський у контексті молдавського ареалу. – Слово і час. – 1999. – № 1. – С. 36.

Зачарований красою

В одному з автобіографічних листів М. Коцюбинський писав:

«До 1892 року я, потай од жандармів, займався приватними лекціями, а з 1892 року удалось мені якось вступити на урядову службу до «ученої філоксерної комісії», що вела боротьбу з філоксерою на Бессарабії. Се дало мені можливість добре пізнати той край, а також звичаї і мову тих народів, які заселяють його» (VI, 43).

Допоміг влаштуватися Коцюбинському на нову роботу відомий етнограф та історик Михайло Комаров. Від 1892 року Коцюбинський працював розпорядником при робітниках у партії експерта філоксерної комісії Панаса Погибки в Бессарабії. Філоксерна комісія працювала в Оргієвському повіті. Туди негайно ж приїхав і Михайло Михайлович.

«Так ось де краса!» Справді, не надивиша, не намилується зеленими долинами, вкритими виноградниками. Куди не погляне Михайло Михайлович: крізь все пишається красою.

То незабаром перед очима Коцюбинського постала інша картина. Навколо запалали костища. То комісія з боротьби з філоксерою, виявивши шкідників, спалювала виноградники. До середини 1894 року філоксерна комісія обстежувала виноградники у селах Каменчі, Джуржулешти, Телешові, Пересічному, Ішновець, Мікауцах, Драсліченах...

У 1892 році Коцюбинський працює в селі Джуржулешти. Звідти надсилає листа Василеві Лукичу, в якому повідомляє, що занотував у записнику «вихоплені з життя» цікаві спостереження. Письменник «має багато призбираного матеріалу та готовий план» (V, 28) оповідання «Для загального добра».

У червні 1894 року Михайло Михайлович приїжджає в місто Рені – недалеко від Дунаю і Пруту. З партією експерта Антона Ейсмонда виїдує в села Сіреці, Слободзеї, Валені... Безпосередні спостереження письменника, трагічні сцени на вирубаних і спалених виноградниках лягли в основу оповідання «Для загального добра». Коцюбинський стверджив шкідливість для народу заходів з боротьби з філоксерою, замість покращення життя робота філоксерної комісії приносить розорення селянам.

Мистецькою довершеністю оповідання «Для загального добра» захоплювало Івана Франка. Він писав: «Сцени з життя молдаван в оповіданні змальовані дуже гарно, а такі малюнки, як поїздка хазяїна з жінкою і дітьми на виноградник, як палення вирубаних виноградників і розпукання жінки хазяїна на завсіди врізаються в пам'ять читача – так вони ярко і пластично змальовані автором».

Семенчук І. Р. Зачаровані красою. – К. :
Рад. шк., 1988. – С. 29.

«Для загального добра»

У 1892 році вся Західна Європа потерпала від ненажерливої філоксери (шкідника винограду), яка спустошивши виноградники Франції, Німеччини, Угорщини, Румунії, невблаганно наблизялась до кордонів Російської імперії. Виділених урядом грошей ледве ставало на роботи з вогнищами та на розвідування садків у деяких селах. Боротьбу з філоксерою проводили військові команди (по 200 осіб), зовсім непідготовлені до цієї роботи, яка, фактично, не оплачувалась. Стало зрозумілим, що краще доручити справу державній вагі 20 підготовленим особам, ніж військовій команді з 200 осіб. Міністерство земельних справ

при товаристві сільського господарства Південної Росії боротьби з філоксерою змушене було формувати комісії філоксеристів з цивільних людей. Комісії зазвичай очолювали випускники природничих факультетів Одеського, Харківського чи Київського університетів. В одну з них, створену в Одесі під орудою академіка О. Ковалевського, за співпраці видатного ученого І. Мечнікова, на посаду розвідувача, а пізніше помічника експерта, було зараховано (з протекції М. Комарова) і М. Коцюбинського.

11 червня 1892 р. помічник експерта філоксерної комісії, а слідом за ним і В. Боровик, прибули до Бессарабії, впевнені, що їх праця послужить «для загального добра». Проте байдужі до долі селян-виноградарів високопосадовці Міністерства державного майна і вищої місцевої адміністрації іменем закону санкціонували радикальний спосіб знищення філоксери – корчування і спалювання виноградників до тла, позбавляючи селян єдиного засобу існування. Це викликало шалений опір у населення і великий сумнів у користі таких дій – у Коцюбинського.

Філоксерну службу та її наслідки Коцюбинський показав в оповіданні «Помстився» (1893), етюді «На крилах пісні» (1895). В оповіданні «Для загального добра», присвяченого В. Боровикові, тема життя сусіднього південного народу вперше ззвучала на повний голос. На конкурсі журналу «Зоря» воно одержало третю премію (першої не удостоївся ніхто).

І. Франко, розглядаючи в 1895 р. оповідання «Для загального добра», визначив свіжість, оригінальність теми, пластичність у зображені життя молдавських селян.

Наступного року (1896) його видано окремою брошуркою у Львові. Царська цензура заборонила ввозити броштуру в Росію, мотивуючи це тим, що «в душі селянина вона може збудити лише ненависть до влади, яка діє для його користі, бо, за брошурою, наслідки старань комісії виявляються жахливими: розладнується ціла родина».

Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. : У 2 кн. : Підручник / За ред. проф. О. Д. Гнідан. – Київ : Либідь, 2005. – Кн. 1. – С. 290-291.

Робота у Філоксерній комісії

У 1892 році з труднощами Коцюбинському вдалося влаштуватися на роботу, яка забезпечувала стабільний заробіток, – у Філоксерну комісію.

Обставини, пов'язані з улаштуванням письменника на роботу, умови та характер його праці у Філоксерній комісії детально описує її експерт П. Погибка, під керівництвом якого

став працювати Михайло: «М. М. Коцюбинського заликаю на філоксерні роботи в Бессарабії 1892 року в червні місяці, за рекомендацією М. Ф. Комарова, відомого українського бібліографа, а в той час члена одеської "Громади". В листі до мене він так писав про М. Коцюбинського: "Чи немає часом у Вас вакантного місця по філоксері для одного дуже симпатичного чоловіка? Чоловічок сей – М. Коцюбинський – письменник український, молодий чоловік, дуже щирий, служить він на сахарні в конторі, але хотів би призвічайтись до якогось іншого діла, дуже інтересується філоксерою і хотів би поки що хоч на се літо мати роботу

руб. на 30-40 в місяць. Коли часом є місце, напишіть мені, я буду Вам дуже вдячний...". Я був тоді експертом-керівником філоксерних робіт у трьох повітах Бессарабії, і мені були потрібні робітники. Я прохав М. Ф. Комарова закликати добродія Коцюбинського на роботу в с. Каменчу Оргїївського повіту на Бессарабії. В червні місяці 1892 року, здається, числа коло 15-го, М. М. Коцюбинський приїхав на роботу. Після короткої розмови з ним я побачив, що це лагідна людина і можна бути певним, що з нього виробиться чесний розвідувач виноградників з філоксерою. Він просив для себе окремої кімнати ніби для того, щоб приготуватися на атестат зрілості. Я знайшов для нього окрему кімнату, і він, здається, ввесь час своєї служби жив у ній сам. Спершу він одержував 40 карбованців на місяць – як і всі розвідувачі, що вперше ставали на цю посаду. Потім відповідно до праці розвідувача, його тямовитості, поводження з робітниками та місцевими виноградарями, власниками виноградників, ця плата того ж літа збільшувалась, іноді через 2-3 місяці, до 50 крб. на місяць при помешканні й артільному харчуванні. Розвідувачі самі з своего товариства вибирали «хазяїна», який мав дбати про своєчасність обіду, сніданку та вечері. В поміч «хазяїнові» давалися кухар із перемивальницею – це за рахунок комісії, – помешкання для кухні, ідальні й палива, а також підвода, 2-3 пари коней для поїздок до Кишинева чи Оргієва за харчами. Щоб розвідувачі та робітники на роботу ставали невтомленними, коли доводилося працювати за 3 версти або й далі від своїх помешкань, їх підвозили. Отже, розвідувачі та робітники на філоксерних роботах не витрачали багато сил, бо працювали всюого вісім годин літньої доби, а решту проводили як хто хотів. Години праці розподілялися так: з 6 до 12 і з 4 до 8 або з 3 до 7 годин. У свято розвідувачі відпочивали, а більшість розходилась по різних окружних селах та монастирях. Між розвідувачами були свідомі українці, що вперто шукали шляхів до відродження України, хотіли нести освіту до всіх нещасних, обездолених пролетарів і поліпшити їх матеріальне становище. До таких належали: М. Коцюбинський, В. Боржковський та ін.; вони навіть одягалися, як селяни-українці....»

У Бессарабії Коцюбинський мав можливість вивчати мову, фольклор, звичаї не тільки свого народу, а й молдавського, який населяв ці землі. Про свої враження від першого знайомства з краєм М. Коцюбинський писав: «Зникли врешті з ока удалині Бендери, проскочило кілька станцій з чудними для слов'янського вуха назвищами, майнув сіренськими хатками слобідки Кишинів і склався, а я все подавався у глиб Бессарабії, про що свідчив

М. Коцюбинський (у брилі з палицею) серед робітників філоксерного загону. Молдавія, 1892 р.

насамперед збільшуючий елемент пасажирів молдаван, а відтак специфічний краєвид середньої Бессарабії, який вже з вікна вагона можна запримітити; пасма гір, вкритих подекуди лісом, чергуються з глибокими долинами, що зеленіють пасовиськами або високим комишем на мочарах. Коли ж додати сюди біленькі села, що, розбігшись по долинах, по-притулювались до гір, то лишаться тільки дрібнички, доповнюючи лише цей типовий краєвид.

Аж тут, в самому осередкові, в самому серці Бессарабії, я матиму змогу придивитися до цієї цікавої країни з її природою, людністю, етнографією».

Цей період життя та діяльності митець відобразив пізніше в оповіданні «Для загального добра».

Зі спогадів найстарішого мешканця села Михая Ротару: «Він (тобто Коцюбинський) не цурався молдаван, а сам прийшов у дім Нерона, заговорив із ним, допоміг йому грішми. Хоч і з української землі ця людина прибула, а серцем зрозуміла вона молдавського селянина. Пізніше ми дізналися, що був Коцюбинський». А син Замфіра Нерона Думітріу зауважує: «Український письменник зумів заглянути в душу молдаванина».

У травні 1894 року М. Коцюбинський переводиться в Ізмаїльський повіт. Зарплата в цьому повіті була більшою (70 крб.), але й робота була складнішою, часто доводилося письменнику переїжджати з села до села. Навесні 1895 року, після трирічної роботи в Молдавії, М. Коцюбинський іде працювати до Кримського філоксерного комітету.

Діяльність Коцюбинського у філоксерних комісіях Одеси, Бессарабії та Криму дала йому багато вражень і нових тем до літературної творчості. Пильно придивлявся письменник до побуту і звичаїв молдаван, татар, циган і згодом створив високохудожні оповідання з життя цих національних меншостей Російської імперії. Працюючи у філоксерних загонах, письменник мав обмаль часу для творчості: обмежувався лише публіцистичними статтями, літературними замальовками тощо.

Письменник мав хист тонкого стиліста і був дуже вимогливим до себе. Кожному слову і навіть ліриці надавав великого значення. Уважність до слова і гостре відчуття його звукових і смислових нюансів – одна з найважливіших прикмет стилістики Коцюбинського, яку він удосконалює протягом усієї творчості

Виняткова своєрідність пейзажного колориту, яскрава різноманітність побутово-етнографічного матеріалу та тонка соціально-психологічна характеристика геройв його творів стали найкращим свідченням багатих життєвих знань і спостережень, отриманих письменником під час роботи у філоксерних комісіях, а також доказом того, що характерною рисою Коцюбинського-митця стає не стільки констатування етнографічної своєрідності матеріалу, скільки бажання показати на тлі його сильну людську натуру.

Робота у Філоксерній комісії. Електронний доступ : https://studopedia.com.ua/1_380774_robota-u-filokserniy-komisii.html

Образ танцю у творчості М. Коцюбинського

Літературна спадщина М. Коцюбинського – надзвичайно цінний скарб. Творчість письменника рясне строкатістю тем та образів. Є серед них і образи, які письменник використовує дуже часто. Одним із таких є дійство танцю.

М. Коцюбинський ґрунтовно вивчає фольклор: «буває на вечерницах, весіллях, знайомиться з народними обрядами. З допомогою селянської молоді письменник збирає і записує тексти соціально-побутових, історичних пісень та легенд». (Шурова Н. Я весь був як пісня... – К., 1986. – С. 8.)

У спогадах І. Коцюбинської, дочки письменника, читаємо: «...Восени ми ходили цілою родиною на ярмарок... Татові дуже подобався галасливий ярмарковий натовп, і він завжди тягнув нас у саму гущу – туди, де грава тройста музика, гупали у танцю важкими чобітими...» (там же, с. 88.)

Не раз М. Коцюбинський із запалом описував грандіозність веселої тарантели. Він дивився на танець не тільки як на спосіб повеселитися чи дати вихід емоціям, а і як на прекрасне мистецтво, що має своїх, вартих поклоніння, метрів.

Однією з причин використання танцю у творах «молдавської» тематики («Відьма», «Для загального добра», «Пе-коптьор») є прагнення М. Коцюбинського створити етнографічний малюнок.

Використання образу танцю в них – один з найулюблених та найголовніших прийомів письменника донести до читача особливості існування та світосприймання хоч і сусідніх, проте певною мірою екзотичних народів.

У творі «Відьма» танець виступає як предмет мрій. Власне Параксіця більше думає про свого коханого, але поряд з його образом в її уяві постає «джок...заздрі погляди подруг... стискання рук...». Дівчина молода, їй хочеться сміятися, кохати, захоплювати. Але політ її душі зупиняється, розбиваючись об жорстоку дійсність. Письменник підкреслює контраст між настроями Параксіці та її байдужих односельців. Коли дівчині було погано, «з майдану долітали до її вуха звуки жвавої булгаряски».

Ту ж булгаряску зустрічаемо в оповіданні «Для загального добра». Але цього разу вона допомагає письменнику передати метушню в селі. Автор не описує сам танець, бо він тут відіграє супровідну роль і є ніби тлом тривожних подій у селі.

Танець не є в творах М. Коцюбинського самоціллю. Жодного разу ми не зустрічаемо в Сонцепоклонника примітивної акцентуації на елементах цього виду мистецтва. Танець у багатьох його творах є крайнім виявом людських почуттів. І наголос письменником робиться саме на почуття, що спричинила цей вияв долі. І автору, і нам насамперед потрібні враження. А вони таким чином чудово досягаються!

Як тонкий психолог, розуміючи, що танець дуже важливий у житті людей, бо він є тією «ниточкою», що зв'язує духовні переживання з фізичним їх виявленням, Коцюбинський часто використовує його у своїх творах. Чудове дійство, прекрасну частинку діяльності людини не міг обйтися увагою такий майстер слова. Тому танець посідає в його творчості своє чільне місце.

Волковинська Н. Образ танцю у творчості М. Коцюбинського. – Українська мова та література. – 2000. – Число 2 (162). – С. 5-7.

Бессарабський національний культурний кодекс у творах українського письменника М. Коцюбинського

Як відомо, Бессарабія – багатонаціональний край, який славиться своїми багатовіковими традиціями та звичаями.

В результаті тісних етнокультурних взаємодій різних етносів уклад життя бессарабців регламентувався виробленими віками правилами й нормами поведінці, багато з яких були запозичені у інших народів, які жили на цій землі. Особливе місце займав релігійний фактор, що служив індикатором збереження традиційних цінностей для селянських громад.

Проте головну роль все ж відіграла суспільна думка, яка знищувала будь-які прояви індивідуальності. У будь-якому суспільстві виявляється увага до громадської думки, але в Бессарабії ставлення до неї приймало хворобливий характер.

У листі до Василя Лукичу 1894 року М. Коцюбинський повідомив про точне місце свого перебування в Бессарабії – це місто Рені. Робота в Бессарабії дозволяла ознайомитися зі світовідчуттям бессарабців й написати цикл оповідань, присвячених опису життя, культури та традицій цього народу. В цьому листі він також відзначив, що у Бессарабії чудовий клімат, дивовижний виноград, природа, а головне – в цьому краї відчувається неспинний рух.

В оповіданні «Відьма» М. Коцюбинський показав, що наприкінці XIX ст. для мешканців Бессарабії страх засудження людьми, мораль громади були вище родинних почуттів, батьківської честі. В ті далекі часи бессарабська сім'я не жила ізольовано від громади, а всіляко підкорювалась її жорстоким законам.

В оповіданні «Для загального добра» М. Коцюбинський малює картини побуту молдовських селян, які цілковито поглиненні роботою на виноградниках. Автор робить акцент на важливості такої галузі господарчої житті Бессарабії, як виноградарство. У творі говориться, що і в неділю молдовани трудилися на винограднику, вважаючи, що «... біля винограднику не гріх попрацювати, оскільки він святий хліб».

Автор підкреслює, що мешканці бессарабських сіл були дуже острожні перед приїжджими, тому з недовірою відносилися до різних комісій, особливо до тих, від яких сходила потенційна небезпека. Саме таким настороженим було відношення до комісії, яка займалася оглядом виноградників Бессарабії з метою попередження поширення небезпечної хвороби – філоксери.

Помітним явищем на шляху ідейно-творчого зростання Коцюбинського стало й оповідання «Для загального добра» (1895 р.) – твір новаторський за ідейним спрямуванням, принципами змалювання героїв, тематикою. «Оповідання се, – писав І. Франко, – веде нас на ґрунт новий і досі неторканий нашою белетристикою, малює життя селян, молдаван бессарабських...»

Український письменник М. Коцюбинський показав особливості національних культурних кодів мешканців Бессарабії: рослинний, антропологічний, духовний. В його оповіданнях підкреслюється, що велику роль у формуванні національної культури Бессарабії грала селянська громада, сільськогосподарська діяльність, колективний уклад життя.

Традиційне бессарабське суспільство виробляло дуже жорсткі норми співіснування людей у колективі, і ці норми, як правило, регламентували уклад життєдіяльності та культурні традиції народу.

Kovpik S. I. Bessarabia National Cultural Code in the Works of Ukrainian Writer M. Kotsiubinsky / S. I. Kovpik // Journal of Danubian Studies and Research. – 2016. – Vol. 6. – No. 1. – P. 73-78.